

ترجمه در روزگار ما

مارین لوده‌رر

دکتر فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی

(۱۴)

مجموعه مطالعات ترجمه

ترجمه در روزگار ما

مارین لوده‌رر

مترجم

دکتر فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی

با همکاری

زهرا موسی‌خانی

دبیر مجموعه

دکتر فرزانه فرحزاد

ترجمه در روزگار ما

مارین لوده‌ر

مترجم: دکتر فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی*

دبیر مجموعه: دکتر فرزانه فرحزاد

صفحه‌آرا: ژیلای سخن

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۶

چاپ: دیجیتال نقش

تیراژ: ۲۰۰ نسخه

بها: ۲۰۰۰۰ تومان

---

* دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

استفاده از این اثر، به هر شکلی،

بدون اجازه ممنوع است.

خیابان دکتر فاطمی، خیابان شیخ‌الر (ششم)، کوچه‌ی بنفشه، پلاک ۸

تلفن: ۳-۵۱ ۳۳ ۹۷ ۸۸

دورنگار: ۸۹ ۹۶ ۸۸

کد پستی: ۱۴۱۵۶۷۳۳۱۳

---

www.nashreghatreh.com

info@nashreghatreh.com

nashr.ghatreh@yahoo.com

Printed in the Islamic Republic of Iran

فهرست

معرفی مجموعه.....	۱۳
سخن مترجم.....	۱۵
پیش‌گفتار.....	۱۷
بخش اول: جنبه‌های نظری ترجمه.....	۱۹
۱- ترجمه کردن از راه درک مطلب.....	۲۰
۱-۱ سه سطح ترجمه.....	۲۱
۱-۲ درک معنی.....	۲۳
۱-۳ گفتار و نوشتار.....	۲۵
۱-۴ ماهیت شفاهی شرح تفسیری ترجمه.....	۲۸
۱-۵ ترجمه‌ی شفاهی چیست؟.....	۳۱
۱-۵-۱ لفظ‌زدایی.....	۳۱
۱-۵-۲ معنا.....	۳۳
۱-۵-۳ دریافت آنی معنی.....	۳۵
۱-۵-۴ واحدهای معنا.....	۳۷
۱-۶ صورت نوشتاری.....	۳۹
۱-۷ درک.....	۴۳
۱-۷-۱ درک مؤلفه‌های زبانی.....	۴۴
۱-۷-۲ درک معناهای ضمنی.....	۴۵
۱-۷-۳ مکمل‌های شناختی.....	۴۷
مکمل‌های شناختی و عاطفی.....	۴۹
دانش شناختی.....	۵۰

- دانش فرازبانی ۵۱
- بافت شناختی ۵۴
- ۱- ۸ بیان ۵۵
- ۱- ۸- ۱ لفظزایی مجدد ۵۶
- ۱- ۸- ۲ مرحله‌ی درست‌سنجی ۵۸
- ۱- ۸- ۳ برابری محتوا و تعادل صورت‌های زبانی ۶۰
- ۲- تعادل و تناظر ۶۳
- ۲- ۱ تعادل و تناظر ۶۴
- ۲- ۱- ۱ تعادل چیست؟ ۶۴
- ۲- ۱- ۲ تناظر چیست؟ ۶۵
- ۲- ۲ ترجمه از راه تعادل ۶۷
- ۲- ۲- ۱ تعادل شناختی ۶۷
- ۲- ۲- ۲ تعادل عاطفی ۶۹
- ۲- ۲- ۳ ماهیت کلی تعادل ۷۲
- ۲- ۲- ۴ صراحت زبانی یا هم‌دریافت ۷۵
- ۲- ۲- ۵ جوهره‌ی زبان و خلق تعادل ۸۲
- ۲- ۲- ۶ چگونه معادل را ارزیابی کنیم؟ ۸۴
- ۲- ۳- ۲ ترجمه با استفاده از تناظر ۸۸
- ۲- ۳- ۱ انتخاب سنجیده‌ی واژگان ۸۹
- ۲- ۳- ۲ شمارش ۸۹
- ۲- ۳- ۳ اصطلاحات فنی ۹۱
- ۲- ۳- ۴ چندمعنایی و واقعیت‌بخشی ۹۲
- ۲- ۳- ۵ گونه‌های مختلف ترجمه با استفاده از تناظر ۹۵
- واژگان غیرقابل انتقال یا ترجمه‌ناپذیر ۹۷
- خلاق واژگانی، سود و زیان ۱۰۱
- تناظرهای کمی و دوگانگی صورت ۱۰۵

بیگانگی زبان خارجی.....	۱۰۶
۲-۴ وفاداری و آزادی.....	۱۰۹
۳- زبان و ترجمه.....	۱۱۳
۳-۱ زبان‌شناسی و ترجمه.....	۱۱۳
۳-۱-۱ زبان‌شناسی ساختارگرا.....	۱۱۴
۳-۱-۲ زبان‌شناسی زایشی.....	۱۱۷
۳-۱-۳ ارتباط و رویکرد تعامل‌گرا.....	۱۱۹
۳-۲ چند تعریف از زبان، گفتار و متن.....	۱۲۱
زبان.....	۱۲۲
گفتار.....	۱۲۲
متن.....	۱۲۳
۳-۳ نشانه‌های کلان و فرضیه‌های معنا.....	۱۲۵
۳-۴ تفسیر.....	۱۲۸
۳-۵ دو نوع از تفسیر.....	۱۳۰
۳-۵-۱ تفسیر در نگاه بازیگر.....	۱۳۱
۳-۵-۲ تفسیر روشن.....	۱۳۲
بخش دوم: عمل ترجمه.....	۱۳۹
۱- مشکلات کاربردی ترجمه.....	۱۳۹
۱-۱ مشکلات عمل ترجمه.....	۱۴۱
۱-۱-۱ فقدان لفظ‌زدایی.....	۱۴۱
رمزگردانی واژه‌ها.....	۱۴۲
رمزگردانی جمله‌ها.....	۱۴۴
۱-۱-۲ لفظ‌زدایی، نیازمند روش.....	۱۴۶
۱-۱-۳ واحد ترجمه.....	۱۴۷
۱-۱-۴ وفاداری.....	۱۴۹
۱-۱-۵ انتقال فرهنگ.....	۱۵۵

شیوه‌های انتقال واقعیت‌های بیگانه	۱۵۷
نداشتن شناخت فرهنگی	۱۶۱
۲- ترجمه و آموزش زبان	۱۶۴
۱-۲ گرایش طبیعی زبان‌آموزان	۱۶۵
۲-۲ مطالعات تطبیقی و آموزش ترجمه	۱۶۷
۳-۲ جایگاه ناخوشایند ترجمه	۱۶۸
۴-۲ ترجمه از زبان مادری و به زبان مادری	۱۷۱
۱-۴-۲ ترجمه از زبان مادری	۱۷۱
۲-۴-۲ ترجمه به زبان مادری	۱۷۳
۵-۲ بهبود مهارت‌های زبانی مترجم تازه‌کار	۱۷۵
۵-۲ ادوهری ارتقای مهارت‌های زبانی	۱۷۶
۲-۵-۲ ارتقای مهارت‌های زبانی به صورت خودآموز	۱۷۷
۶-۲ آموزش ترجمه	۱۷۹
۳- ترجمه به زبان خارجی	۱۸۳
۳-۱ به چه زبانی باید ترجمه کرد؟	۱۸۳
ترجمه به زبان‌های کم‌تر شناخته‌شده	۱۸۶
۳-۲ محدودیت‌های ترجمه به زبان خارجی	۱۸۸
۳-۳ پذیرش در ترجمه	۱۹۱
۳-۳-۱ رابطه‌ی تکمیلی میان خواننده‌ی متخصص و ترجمه به زبان خارجی	۱۹۱
۳-۳-۲ ترجمه به زبان خارجی و تطابق فرهنگی با خواننده	۱۹۷
۳-۳-۳ ترجمه به زبان خارجی برای مخاطب عام	۱۹۹
لذت خواندن	۲۰۰
متن‌های مبتنی بر نظر شخصی	۲۰۶
۴- ترجمه‌ی ماشینی در برابر ترجمه‌ی انسانی	۲۰۹
۴-۱ تاریخچه‌ی ترجمه‌ی ماشینی	۲۱۰

۲۱۲	۲-۴ ترجمه‌ی ماشینی در دوره‌ی کنونی.....
۲۱۳	۱-۲-۴ ترجمه‌ی کاملاً ماشینی.....
۲۱۴	۲-۲-۴ مداخله‌ی انسان.....
۲۱۴	آماده‌سازی متن یا «پیش‌ویرایش».....
۲۱۵	بازبینی یا ویرایش پس از ترجمه.....
۲۱۶	تعامل انسان - ماشین.....
۲۱۷	۳-۴ رایانه چگونه زبان را می‌فهمد.....
۲۱۸	۱-۳-۴ داده‌های واژگانی.....
۲۱۹	۲-۳-۴ قاعده‌های تبدیل.....
۲۲۰	۳-۳-۴ پردازش دستوری.....
۲۲۱	۴-۴ مقایسه‌ی انسان و رایانه.....
۲۲۱	۱-۴-۴ تفاوت‌ها.....
۲۲۲	ابهام‌های واژگانی رایانه.....
۲۲۲	ابهام‌های واژگانی مرتبط با قاعده‌های دستوری.....
۲۲۳	ابهام‌های مربوط به هم‌نویسه‌ها.....
۲۲۴	لفظ‌زدایی، پدیده‌ای مختص به انسان.....
۲۲۵	درک فوری معنا توسط انسان.....
۲۲۶	۲-۴-۴ شباهت‌ها.....
۲۲۷	رمزگردانی، پدیده‌ی مشترک میان انسان و رایانه.....
۲۲۸	ابهام‌های «انتقال».....
۲۲۹	۳-۴-۴ بافت و دانش شناختی.....
۲۳۰	۵-۴ نزدیک شدن رایانه به انسان.....
۲۳۱	۱-۵-۴ پایه‌های دانش.....
۲۳۲	۲-۵-۴ شبکه‌های عصبی.....
۲۳۶	۶-۴ ترجمه‌ی انسانی به کمک رایانه.....
۲۴۳	کلام آخر.....

می‌خواهم از دانیکا سلسکوویچ قدردانی کنم؛ گفت‌وگوهای بسیاری که با وی داشتم الهام‌بخش من بوده است. هم‌چنین، از فورتوناتو اسرائیل و موریس پرنيه نیز برای خواندن دست‌نویس من و یادداشت‌های بسیار مفیدشان تشکر می‌کنم.

مارین لوده‌رر

معرفی مجموعه

کار ترجمه سابقه‌ای بسیار طولانی دارد، اما مطالعات ترجمه رشته‌ی دانشگاهی نسبتاً نوپایی است که به بررسی متن ترجمه، فرآیند ترجمه و نقش ترجمه در جوامع و در دوران‌های تاریخی مختلف می‌پردازد. این رشته با رشته‌های دیگری چون زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان، جامعه‌شناسی، تاریخ‌نگاری و مطالعات فرهنگی تعامل دارد. یعنی هم ابزارهایی برای تحقیق در این رشته‌ها فراهم می‌کند و هم خود از یافته‌ها و ابزارهای پژوهشی استفاده می‌کند و راه را برای تحقیقات میان‌رشته‌ای هموار می‌کند.

تأسیس و گسترش مطالعات ترجمه در مقاطع مختلف دانشگاهی، انگیزه فراهم آورد برای معرفی مطالب اصلی این رشته به پژوهشگران، مترجمان، مدرسان ترجمه، ترجمه‌آموزان و همه‌ی کسانی که با جنبه‌های نظری و عملی ترجمه سروکار دارند و به آن‌ها می‌پردازند. کتاب حاضر جزئی از مجموعه‌ی بزرگ «آشنایی با مطالعات ترجمه» است که به کمک دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان مطالعات ترجمه در ایران و به همت نشر قطره به این منظور تهیه شده است.

دبیر مجموعه

فرزانه فرح‌زاد

استاد دانشگاه علامه طباطبائی

سخن مترجم

در دهه‌ی شصت میلادی در فرانسه، پژوهش درباره‌ی ترجمه، پیش از آن‌که با عنوان «مطالعات ترجمه» شناخته شود، به کوشش برخی از مترجمان غیر ادبی فعال در حوزه‌ی ترجمه‌ی شفاهی آغاز شد. در اواخر دهه‌ی پنجاه (۱۹۵۷)، موریس گراویه، مدیر مدرسه‌ی عالی ترجمه در پاریس، تغییراتی اساسی در برنامه‌ی درسی تربیت مترجم ایجاد کرد و آموزش فن‌ها و روش‌های ترجمه را محور اصلی برنامه‌های درسی خود قرار داد؛ در راستای همین دگرگونی‌ها، بررسی شیوه‌ی کاربردی مترجمان هم‌زمان نیز در دستور کار پژوهشگران قرار گرفت. مارین لودهر، با همکاری دانیکا سلسکویچ، در این راه تلاش‌های بسیاری کردند، و برای نخستین بار، ترجمه را فرآیندی ذهنی معرفی کردند که دارای مراحل مختلف، به‌ویژه «لفظ‌زدایی»، است. این پژوهش‌ها زمینه‌ی شکل‌گیری نظریه‌ی تفسیری یا نظریه‌ی معنا شد. از دهه‌ی هفتاد به بعد، دانشجویان مدرسه‌ی عالی ترجمه‌ی پاریس بر اساس این نظریه آموزش دیدند که به نوعی نقطه‌ی عطفی در حوزه‌ی آموزش ترجمه قلمداد می‌شود. از این رو، با این‌که کتاب پیش رو سال‌ها پیش به رشته‌ی تحریر درآمده است، به باور

مترجم، از اهمیت بسیار بالایی برای دانشجویان ترجمه، در شناخت خط سیر روش‌ها و نظریه‌های کنونی، برخوردار است.

ترجمه و مسائل آن به اندازه‌ای گسترده است که به رشته‌ای مجزا برای پژوهش بدل شده است. حال، زمانی که به ترجمه‌ی متنی می‌رسیم که خود به بحث درباره‌ی روش ترجمه و چرایی روش پیشنهادی خود می‌پردازد دشواری کار دو چندان می‌شود. اگر مترجم چنین متنی دست به ترجمه‌ای بزند که خلاف خط‌مشی‌های پیشنهادی است، در واقع از عمل به آنچه می‌گوید سر باز می‌زند. پس، من تلاش کردم تا روشی را که در این کتاب شرح داده شده است به کار گیرم - یعنی پرداختن به معنا و پرهیز از ترجمه‌ی تحت‌اللفظی.

امید دارم که این کتاب برای دانشجویان رشته‌ی مطالعات ترجمه و مترجمان سودمند باشد و به پیشرفت آموزش ترجمه در دانشگاه‌ها و کانون‌های تربیت مترجم یاری رساند.

هرگونه نقد و اظهار نظر و بیان رهنمود از سوی خوانندگان، مورد اقبال و امتنان مترجم قرار خواهد گرفت.

فاطمه میرزا ابراهیم تهرانی

دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

تهران - مهرماه ۱۳۹۶

پیش‌گفتار

هرچه بیش‌تر ترجمه می‌کنیم بیش‌تر هم درباره‌ی آن می‌نویسیم. روزی نیست که آثار جدید منتشر نشود. بنابراین، این کتاب نیز در شمار آثار بسیار دیگر قرار می‌گیرد، اما کار ترجمه، آموزش و تحقیق مرا به نوشتن کتابی درباره‌ی ترجمه با ویژگی جهان‌شمول، بدون در نظر گرفتن زوج زبانی و نویسنده، سوق داد. این اثر نشان می‌دهد که کار مترجم خوب بدون توجه به نوع زبان و نوع متن اساساً یکی است. یافتن مفهوم و بیان آن در همه‌ی ترجمه‌ها یکسان است.

اگر در این کتاب زبان آلمانی و انگلیسی را در کنار زبان فرانسه آورده‌ام به این دلیل است که هر توضیحی نیازمند مثال است و من مهارت کافی در زبان‌های آلمانی و انگلیسی دارم. اگر نام استاین‌بک^۱ در کنار آرت بوشوالد^۲ و بخشی از گزارش فنی آمده است به این دلیل است که نمی‌توانیم درباره‌ی متن صحبت کنیم بی‌آن که واقعیت در زمان و مکان خود با قلم نویسنده به رشته‌ی تحریر درآید.

---

1. Steinbeck

2. Art Buchwald

این اثر مبتنی بر این تفکر است که همه چیز تفسیر است و ترجمه از این امر مستثنا نیست. در اغلب موارد، ما درگیر برگردان زبان‌ها - یعنی انتقال واژگان و جمله‌ها از یک زبان به زبان دیگر - هستیم؛ درحالی‌که ترجمه‌ی موفق نیازمند تفسیر متن و دانش فرازبانی است.

در این کتاب، متن‌های قدیمی را در تحلیل‌ها مدنظر قرار نداده‌ام، زیرا گذر زمان متن را، از سویی، به بُعد زبانی محدود می‌کند و، از سوی دیگر، متن با تغییر زبان متحول می‌شود؛ بنابراین، نمی‌توان به سهولت به وجه فرازبانی آن دست یافت. برای آن‌که بتوانیم به ترجمه از منظر کار مترجم پردازیم، باید از جوانب جالب دیگری نیز چشم‌پوشی کنیم. من منحصرأ به بررسی ژانر متن نمی‌پردازم، زیرا اصل تفسیر انواع متن - از شعر تا فنی‌ترین متن‌ها - را دربرمی‌گیرد. هم‌چنین، ترجمه‌های ناموفق به دلیل عدم تسلط مترجم به زبان را نیز کنار می‌گذاریم، زیرا تصحیح خطاها نظریه‌پردازی محسوب نمی‌شود.

امیدوارم نظریه‌هایی که در این کتاب آمده تنها محدود به سطح نظری نشود و بتواند بر روش آموزش ترجمه و در نتیجه کاربرد آن تأثیر گذارد. در دانشگاه سوربن به شمار اساتید زبان فرانسه که به ترجمه علاقه‌مندند افزوده می‌شود. آن‌ها اولین افرادی هستند که به ما خواهند گفت که آیا تجربه‌ی آن‌ها با ما مشترک است یا خیر.

نظریه‌ای که در این کتاب مطرح می‌شود موضوع آثار دیگری نیز بوده و برخی از آن‌ها با مشارکت سلسکوویچ در مقاله‌هایی در فرانسه و دیگر کشورها به چاپ رسیده است. برای اولین بار این نظریه با نگاهی کلی و نظام‌مند برای ترجمه مکتوب به کار برده شده است.

بخش اول

جنبه‌های نظری ترجمه

ترجمه چیست؟ بخش نخست کتاب پاسخی است به این پرسش. در نظریه‌ی تفسیری که مبنای این کتاب است فرآیند ترجمه عبارت است از درک متن اصلی، لفظ‌زدایی و بیان مطلب‌های استنباط‌شده و احساسات به‌وجود آمده به زبانی دیگر. این فرآیند، که ابتدا برای ترجمه‌ی شفاهی و ترجمه‌ی هم‌زمان مشاهده شد، برای ترجمه‌ی مکتوب نیز قابل اجراست. برای جلوگیری از نوشتن ترجمه‌ای ناشیانه به زبان مقصد که گاه به‌سختی قابل درک است، نمی‌توان مستقیماً از زبانی به زبان دیگر ترجمه کرد.

در قسمت نخست این بخش، یادآور می‌شویم که نظریه‌ی تفسیری ماهیتی شفاهی دارد و ما در دانشگاه سوربن^۱ از آن حمایت می‌کنیم، اما گفته‌هایی را که درباره‌ی ترجمه‌ی ماشینی بیان کرده‌اند و می‌خواهند بر ترجمه‌ی غیرماشینی تحمیل کنند نمی‌پذیریم.

ما با تعریفی که ادموند کری^۱ از ترجمه بیان کرده است هم‌نظر هستیم:

---

1. Edmond Cary

هدف از ترجمه پیدا کردن معادل یک متن در دو زبان مختلف است و یافتن معادل، همواره و ناگزیر، با توجه به نوع متن، مخاطب آن، رابطه‌های میان فرهنگ‌ها و قوم‌ها، اخلاقیات، دیدگاه‌ها و نگرش جامعه و احتمالات مربوط به زمان و مکان زبان مبدأ و مقصد صورت می‌گیرد.

در قسمت دوم، با توجه به ماهیت دوگانه‌ی ترجمه - یعنی یافتن معادل و تعادل - مثال‌های بسیاری می‌آوریم.

هدف از قسمت سوم نمایاندن جایگاه ترجمه در مقایسه با زبان‌شناسی و زبان‌ها است.

۱- ترجمه کردن از راه درک مطلب

به‌طور کلی، عمل ترجمه شامل درک یک متن و، سپس در مرحله‌ی دوم، بازگویی آن متن به زبانی دیگر است. هر یک از این مرحله‌ها به بررسی دقیق نیاز دارد، زیرا دارای پیچیدگی‌های بسیاری است. «درک مطلب» به دانش زبانی و فرازبانی بستگی دارد و کیفیت «بازگویی» به احاطه‌ی مترجم بر زبان مقصد، توانش و مهارت در نگارش و هم‌چنین تسلط او بر موضوع وابسته است. پیش از هر مطلبی، باید واژه‌ی «متن» را که در تعریف عمل ترجمه آورده شد بررسی کرد. اهمیت این موضوع به سبب وابستگی عمل درک و بازگویی به مضمون ارائه‌شده برای واژه‌ی متن است.

آموزش زبان خارجی در دانشگاه به شیوه‌ای است که اغلب برداشت درستی از متن نمی‌شود، زیرا متن با زبانی که در آن به رشته‌ی تحریر درآمده درهم آمیخته می‌شود و آموزش زبان بر آموزش ترجمه پیشی و نظریه‌های زبان‌شناسی جای نظریه‌های ترجمه را می‌گیرد.

هر متن برای مترجم اساساً شامل دانش زبانی و فرازبانی است که با متن پیوند خورده. متن هدف و دلیل بودن ترجمه است. در مفهوم رایج

کلمه و معنایی که ما در این جا به آن اطلاق می‌کنیم، از همان ابتدا می‌بایست بین زبان، گفتار و متن تفاوت قایل شد؛ زیرا، با این که می‌توان در هر یک از این سطح‌ها ترجمه کرد، عمل ترجمه برای ترجمه‌ی واژه، جمله و یا متن یکسان نیست.

۱-۱ سه سطح ترجمه

مثالی بسیار ساده، برگرفته از متن آرت بوش‌والد، سطح‌های مختلف و تأثیر آن‌ها را بر ترجمه نشان می‌دهد.

You pay her?

در سطح معنی واژه - که همان سطح زبان (langue)، خارج از بافت آن است - مشاهده می‌کنیم که معادل فرانسه‌ی هریک از واژگان این جمله عبارت است از:

You = vous, tu, te, toi...

pay = payer, rétribuer, rémunérer

her = la, l', lui, elle

در سطح کاربرد زبان، می‌توان از نسخه‌ی ساده‌شده‌ی مقوله‌ی گفتار (parole) که سوسور بیان می‌کند بهره برد. می‌دانیم که بافت زبانی شمار معادل‌های ممکن را محدود می‌کند. بدین سبب، کافی است به فرهنگ دوزبانه رجوع شود تا نقش آن آشکار شود. فرهنگ *Harrap's Shorter Dictionary* برای واژه‌ی pay با توجه به بافت خرد، این معادل‌ها را آورده است:

to pay a bill = régler

to pay one's respect = présenter

to pay tribute = rendre

to pay money into an account = verser

etc.

در این سطح، مثال You pay her را می‌توان چنین ترجمه کرد:

vous la payez? (rétribuez, rémunérez)

tu la paies?

معنای یک واژه را واژگان پیرامون آن مشخص می‌کند و این معنا خود معنای دیگر واژگان را تعیین می‌کند، ولی هیچ بافت غیرزبانی دیگری اثرگذار نیست.

در سطح متن، معنای گفتار از راه دانش عمومی و بافتاری مترجم تکمیل می‌شود. مترجم، با تکیه بر دانش خود، اثر یک نویسنده را ترجمه می‌کند و نه فقط زبان او را. در ادامه خواهیم دید که مجموع دانسته‌هایی که مترجم از پیش فراگرفته بر شناختی که از خواندن متن به دست آورده افزوده می‌شود و او را قادر به یافتن معادل می‌کند:

You pay her?

C'est vous qui la payez ?

هیچ کس (به جز نخستین بنیان‌گذاران ترجمه‌ی ماشینی) هرگز ترجمه‌ی واژه به واژه (تحت اللفظی) را توصیه نکرده، مگر در مواردی که ترجمه‌ی میان خطی، با بازگوکردن نمونه‌هایی مشخص، برای آوردن توضیحاتی درباره‌ی زبان به کار می‌رود. با این همه، دیدگاه‌های بسیاری وجود دارد که ترجمه را یافتن معادل برای واژگان تعریف می‌کند. این دیدگاه‌ها برخاسته از اندیشه‌ای است که واژگان را برای زمان کمابیش طولانی از بافت جدا می‌کنند و، بدین سان، بافت زبانی و ذهنی فراموش می‌شود.

گسستن ارتباط با بافت نوعی ترجمه‌ی تحت اللفظی را پدید می‌آورد و با این که هیچ کس این نوع ترجمه را نمی‌پذیرد، اما بسیاری آن را به کار می‌برند. گاه از خود می‌پرسیم آیا می‌توانیم واژه‌ی آلمانی Geist را به esprit, génie, mentalité, fantôme, incarnation, etc بدون توجه به نشانه‌های موجود در متن، ترجمه کنیم. بدین سان، وسوسه‌ی ترجمه‌ی واژه، با به بیراهه

کشیدن عمل ترجمه، به اشتباه، ترجمه‌ی متن قلمداد می‌شود. ترجمه‌ی واژگان و جمله‌ها را، بیرون از بافت، ترجمه‌ی زبانی می‌نامیم و ترجمه‌ی مفهومی یا خود واژه‌ی ترجمه را برای ترجمه‌ی متن به کار می‌بریم. ایجاد این تمایز در بررسی ترجمه‌ی شفاهی لازم است، زیرا روشن است که ترجمه‌ی گفتار نیاز به شناختی دارد که فراتر از کنار هم قرار دادن واژگان است و نشان می‌دهد که مترجم روش مفهومی را پی می‌گیرد (در بخش دوم، قسمت نخست و بخش اول، قسمت دوم نمونه‌های عملی آورده شده که نمایانگر این پدیده در زمینه‌ی ترجمه‌ی مکتوب است).

۱-۲ درک معنی

باید در نظر داشت که ترجمه بدون درک معنی امکان‌پذیر نیست؛ در ضمن یادآور می‌شویم که اساس نظریه‌ی مفهوم یا نظریه‌ی تفسیری پدیده‌هایی است که هنگام تمرین‌های ترجمه‌ی شفاهی مشاهده شده است. من در این جا آگاهانه با معناهای گوناگون واژه‌ی «مفهوم» بازی می‌کنم؛ از یک سو، این واژه به شیوه‌ی عمل مترجمان هم‌زمان گفته می‌شود و، از سوی دیگر، به درک معنی در ژرف‌ساخت و بازسازی روشن یک متن خارجی بازمی‌گردد.

در یکی از بهترین کتاب‌هایی که درباره‌ی ترجمه نوشته شده، ژرژ استاینر^۱ به ابهام واژه‌ی «مفسر» (مترجم) هنگام مقایسه‌ی کاربردش در زبان آلمانی، انگلیسی و فرانسه اشاره می‌کند. استاینر می‌نویسد که در زبان آلمانی:

---

1. Steiner, G. (1975): *After Babel. Aspects of language and translation*, Oxford University Press, Londres. Traduction française de Lotringer, L. (1978): *Après Babel, une poétique du dire et de la traduction*, Albin Michel, pp. 236-237.